

OBNOVLJEN STALNI POSTAV SLIKARSTVA MUZEJA MIMARA

Helena Zoričić,
Muzej Mimara
Zagreb

Fedan od najmlađih muzeja u Hrvatskoj¹, i svakako najintragantniji kako za stručnjake tako i za muzejske posjetitelje zbog tajanstvena podrijetla oko 4000 umjetnina iz njegova fundusa, neslučenih mogućnosti znanstvenih lutanja i pronalaženja pravih atribucija, te i zbog zagonetne ličnosti samoga donatora Ante Topića Mimare², Muzej Mimara započeo je 16. ožujka 1996. etapno otvaranje stalnoga postava obnovljenim postavom Zbirke slikarstva. Slikarstvo zauzima najveći dio u stalnom postavu muzeja (cijeli drugi kat) i dosad je najviše od svih pojedinačnih zbirki iz Mimarine kolekcije privuklo pozornost stručnjaka i šire javnosti, te izazvalo rasprave o autorstvu i izvornosti nekih slika. Kao muzejski savjetnik za holandsko, njemačko i talijansko slikarstvo u Muzeju Mimara, uvjeren sam da će se upravo na zbirci slikarstva "prelomiti koplja", revalorizirati i svesti na pravu znanstvenu mjeru Mimarina kolekcija, iznad koje još visi Damoklov mač pučkih glasina o falsifikatima. Naravno, nema ni jedne kolekcije u svijetu bez ponekog falsifikata, ali su oni, kao i u slučaju Mimarine donacije, zrna prašine u zlatnom pijesku. Problem je i u likovnoj neobrazovanosti i nedovoljnoj vizualnoj osjetljivosti širih slojeva našeg društva - tako se npr.

"Portret Saskije" promijenio autora: Govert Flinck umjesto Rembrandta
snimio: Nedjeljko Čaće

Holandski barok
snimio: Vinko Soldan

ne prepoznaje veliki holandski slikar Jan Steen u Muzeju Mimara iz prosta razloga što većina nije nikad čula njegovo ime. Nameće nam se pedagoški rad s posjetiteljima kao značajan element u osvješćivanju likovne kulture i u uspostavljanju trajna dijaloga muzeja i njegove publike. S obnovljenim stalnim postavom i prestankom rata u muzeju se obnavlja i rad "Kluba Mimara", "Male likovne radionice" kao i vodstva po stalnom postavu.

Zbog agresije na Hrvatsku u kolovozu 1991. godine sklonjene su sve umjetnine iz stalnog postava u spremišta u podrumu muzeja. Iako opremljena protupožarnim i alarmnim uređajima, spremišta nisu zbog vlažnosti najpogodnija za čuvanje umjetnina, ali su za ratne prilike bila najsigurnije rješenje. Nadam se da će taj problem jednoga dana biti riješen uređenjem gimnazijskoga krila u Klaićevoj ulici za potrebe muzeja. Tako je igrom povijesnog slučaja stalni postav Muzeja Mimara³ u 42 izložbene dvorane bio otvoren samo četiri godine i privukao više od milijun posjetitelja, koji su razgledali više od 1500 izložaka. Njemu je prethodila izložba izabranih umjetnina iz Mimarine zbirke u Vili Zagorje 1983. godine, koja je zbog izvjesnih atribucija samog donatora Ante Topića Mimare izazvala negodovanje stručne javnosti - zaslijepljen sabiračkom strašću zločesto je jednu ikonu pripisao Svetom Luki, a Ledu s labudom Michelangelu. Te su nevjerojatne atribucije, na žalost, skrenule pozornost s pravih vrijednosti zbirke slikarstva, a to ju je pratilo i nakon otvaranja muzeja 1987. god., usprkos ublaženim spornim atribucijama od prof. dr. Wiltrud Topić Mersmann, udove donatora.

Na kustosima muzeja ostao je teret dugotrajna iscrpnog znanstvenog proučavanja slika starih i stranih majstora u teškim financijskim uvjetima, koji ne omogućavaju rad u inozemstvu na srodnome materijalu, a njega, na žalost, nema u Hrvatskoj. Dapače, u hrvatskoj se kulturnoj javnosti stvorio izvjesni animozitet prema potrebama proučavanja te zbirke, tako da kustosi u svom radu ne dobivaju potrebnu podršku direktora MGC-a niti Ministarstva kulture, pri čemu se zaboravlja da je i Mimarina kolekcija postala nezaobilazni dio hrvatske kulturne baštine unatoč tome što ne posjeduje ni jedno djelo nastalo u našoj domovini. Uz nemogućnost posjeta komparativnim izložbama i zbirkama u inozemstvu, Muzeju Mimara nedostaje kompjutorska oprema za katalogizaciju zbirke, stalno zaposleni fotograf, a restauratorska radionica smještena na Jezuitskom trgu zauzeta je obvezama povremenih izložaba u Klovićevim dvorima i nije na raspolaganju kustosima Muzeja Mimara. Za rengentska, kemijska i druga

Talijansko slikarstvo: tonda u osi kretanja
snimio: Vinko Soldan

ispitivanja pigmenta boje i podloga (nužna za konačni sud o atribuciji slike) nema sredstava, a nismo uspjeli nabaviti kartone koji bi zaštitili platna slika sa stražnje strane.

Specifični problem sustavna izučavanja Mimarine zbirke slikarstva je i nepoznato podrijetlo većine slika: donator nam nije ostavio nikakve podatke o tome gdje je i od koga kupio slike, što još više komplicira studij umjetnina i zahtijeva doticaje i s različitim aukcijskim kućama, arhivama ili srodnim bankama podataka.

Unatoč lošim uvjetima za stručni rad, kustosi Muzeja Mimara su u vrlo kratkom roku izdali veliki katalog, vodič po zbirkama, niz znanstvenih studija o pojedinim umjetničkim djelima, a u pripremi su i stručni katalozi po manjim umjetničkim cjelinama. U tome radu od velike im je pomoći bila bibliotečna razmjena kataloga s drugim srodnim muzejima u svijetu i međunarodna razmjena knjiga preko NSK-a.

I za vrijeme domovinskog rata Muzej Mimara bio je živo i aktivno žarište umjetničkih i općenito kulturnih zbivanja: ciklus izložaba Oči istine o uništavanju hrvatske kulturne baštine tijekom rata (Šibenska katedrala, Dubrovnik, Pokuplje, Lika i Gacka dolina, Plitvička jezera i dr.). U svojim prostorima udomili Gradski muzej Vukovara u progonstvu i zajednički organizirali izložbu Donacije likovnih umjetnika Hrvatske (i inozemstva) Muzeju Vukovara. Glas istine o starohrvatskoj baštini bila je izložba Od Nina do Knina. Dvije izložbe iz fundusa muzeja uz izložbu Orijentalnih sagova iz Mimarine zbirke (predstavljanje jedne cijele pojedinačne zbirke) održavale su neprekinutu vezu i zanimanje posjetitelja za umjetnina iz Mimarine zbirke i u ratnim uvjetima. Devetstotu godišnjicu našega grada najavila je izložba Zagreb 1900.-1930. a okrunila izložba Sveti trag - 900 godina umjetnosti zagrebačke nadbiskupije. U multimedijском centru u prizemlju muzeja neprekidno su predstavljane knjige, održavani simpoziji, predavanja, znanstveni skupovi, javne tribine, koncerti i humanitarne akcije. Slike smo 1991. godine, zbog ratne opasnosti i moguće potrebe prijevoza na drugo sigurnije mjesto i kao zaštitu od eventualnog urušavanja zidova, temeljito zapakirali: prekrili finim papirima, umotali u spužve i ljepljenu i zavezali, te slike manjih dimenzija složili u veće i manje metalne kovčuge. Također smo vodili računa i o osjetljivim ukrasnim okvirima zaštitivši ih spužvom, stiroporom i slično. Zbog tijesnog prostora spremišta, slike smo početkom 1996. godine odmotavali u prostranim praznim prostorima prvoga kata muzeja uz prisutnost i pomoć restauratora i tamo smo ih ostavili neko vrijeme da se adaptiraju na nove klimatske uvjete s manje

vlage. Do promjena na trima slikama ranih talijanskih majstora, posebno osjetljivih zbog tehnike tempere na drvu, došlo je nakon otvaranja obnovljena postava u vrijeme kad su zavladaile jake vrućine pa se sloj boje na njima napuhao i počeo mrviti. Slike sam odmah povukla iz postava i odnosene su u restauratorsku radionicu MGC-a.

Zbirka slikarstva Muzeja Mimara obuhvaća oko 450 umjetnina od čega je 250 slika našlo svoje izložbeno mjesto u obnovljenom postavu na drugom katu. Najlogičnija podjela te zbirke je prema geografskoj pripadnosti na: talijansko, španjolsko, flamansko, holandsko, njemačko, englesko i francusko slikarstvo, su dok zasebne cjeline (koje odstupaju od toga principa) tvore ikone i crteži. Stilski se zbirka uglavnom proteže na razdoblja europske povijesti umjetnosti od gotike do impresionizma. Crteži nisu, zbog osjetljivosti materijala i nedostatka sredstava za izradu faksimila i kožnih pokrivala, našli svoje mjesto u obnovljenom postavu. Izložke su odabrali kustosi Tugomir Lukšić, (ujedno i voditelj Muzeja Mimara), (španjolsko, flamansko i francusko slikarstvo), Margarita Šimat (ikone) i Helena Zoričić (englesko, holandsko, njemačko i talijansko slikarstvo), nastavljajući povijesno-stilsku kategorizaciju iz prvog postava. Izmjene u izboru djela i u legendama rezultat njihova dugogodišnjeg znanstvenog rada na obradi zbirke. Unutar stilskih cjelina izvršena je logičnija grupacija prema školama: na primjer, zajedno je toskanska škola i unutar nje na jednom zidu sienska škola složena kronološki; ili su grupirane tematske cjeline: portreti, mrtve prirode, pejzaži, marine... Prostor je omogućio kao i u prvom postavu, izlaganje slika velikih dimenzija u svečanoj dvorani, a nekih umjetnina malih formata u hodnicima.

Tehnički problemi bili su sljedeći: tekstilne obloge na zidovima toliko su se zaprljale da ih je bilo nužno promijeniti, ali zbog materijalnih problema novi su tekstili stigli tek nekoliko mjeseci nakon otvaranja stalnog postava slikarstva. Obloga je promijenjena u srpnju, a morali smo skidati i ponovo stavljati sve slike, pa je tehnički stalni postav slikarstva tek u srpnju konačno završen.

Osvjetljene slika u velikoj dvorani riješila je tvrtka Interlight iz Splita nizom malih bijelih "kandelabara" s hladnom raspršenom svjetlošću. Legende su tiskane na novim metalnim pločicama. Klima uređaji također stvaraju probleme zbog sistema s potrošnim dijelovima (filtara i sl.) koji se mogu nabaviti samo u inozemstvu i preskupi su za naše platežne mogućnosti. Ti se dijelovi stoga ne mijanjaju tako često koliko bi trebali. U obnovljenom sam postavu uklonila neke velike zablude Ante Topića Mimare, što je svojstveno kolekcionarima, ali ne bi nikako smjelo biti stručnjacima. Iz stalnog sam postava povukla "Portret oca" pripisan Rembrandtu, "Gospodu Hay" pripisanu Gainsboroughu i "Krajojolik" Turneru, slike male vrijednosti koje nikako nisu falsifikati, jer ne oponašaju ni jednog od navedenih slikara. U postavu su ostale dvije slike, koje sam pripisala Ducciovoj radionici, jer sam njihove sjajnije uzore od samog Duccia vidjela u Pinakoteci u Sieni. Također je "Rembrandtova majka" postala rad Rembrandtove škole, kao i njezin pandan u Kunsthistorisches Museum u Beču.

"Portret Saskije", pripisan Rembrandtu, signiran i datiran (Rembrandt f. 1635), komparirala sam s poznatim Rembrandtovim prikazima Saskije iz istog vremena iz Petrograda, Dresdenu i Amsterdamu. Uočene su razlike u likovnoj obradi i specifično prenošenje rembrandtovskih elemenata doveli do zaključka da je riječ o tipičnom djelu Goverta Flincka, Rembrandtova učenika, iz vremena oko 1636. godine. Tu sam tvrdnju dokazala pomnim komparacijama s Flinckovim slikama iz Chatswortha, Berlina i Lausannee u "Peristilu" (1994.). Tako je portret Rembrandtove supruge našao svog pravog autora: Goverta Flincka, jednog od najznačajnijih umjetničkih ličnosti u tzv. Rembrandtovoј školi.

Znanstveni nas putovi katkad dovedu do ugodnih iznenađenja - do potvrde značajne "visoke" atribucije - kao u slučaju tonda Svete obitelji sa svetim Ivanom Domenica Beccafumija, jednog od najznačajnijih toskanskih manirista. Pronašla sam podrijetlo te slike i utvrdila da je nedvojbeno riječ o slici prodanoj iz zbirke Weinberg u trgovini umjetnina dr. Henricha u Frankfurtu na Majni 1951. godine "nepoznatom kupcu". Taj detektivski zanimljiv slučaj izaci će kao izvorni znanstveni tekst u Studiji Muzeja Mimara br. 10, a recenzirali su ga prof. Radovan Ivančević i akademik Kruno Prijatelj.

Za jednu sliku ustvrdila sam da je već obradena, iako autor nije znao gdje se nalazi drugi rad radionice Giovannija Lanfranca - riječ je o slici Oslobođenje sv. Petra, pripisanoj Caravaggiovu krugu, koju je obradio Erich Schleier iz Gameldegalerie u Berlinu prije više od dvadeset godina. S druge strane Eva Nyerges iz Szepmuveszeti Muzeuma u Budimpešti atribuirala je 1993. godine u Bulletinu du Musee hongrois des Beaux-Arts sliku "Sv. Luka", pripisanu Rafellu, napuljskome manirističkom slikaru Fabriziju Santafede. Iako je navela uvjerljive argumente, ne mogu prihvatiti njezinu atribuciju samo na osnovi loših crnobijelih fotografija - za rješavanje tog zakučastog problema potrebna su mi putovanja u Budimpeštu i posjet Muzeju Prado u Madridu, za što, na žalost, nemam mogućnosti.

Kolega Tugomir Lukšić promijenio je čitav niz atribucija u svom dijelu zbirke slikarstva, a za neke je atribucije zadržao mogućnost daljnjih promjena. Tako je portret Margarite, kćeri Filipa II., pripisan Jeanu Pantoja de la Cruzu atribuirao Sanchezu Coellu, dvorskom slikaru Filipa II., a Portret mladog plemića, pripisan Velazquezu, Luisu Tristanu de Escamilli. U francuskom je slikarstvu Lukšić izmijenio sljedeće atribucije: Autoportret Francois Bouchera u Portret Edouarda Dagotyja Johanna Ernsta Heinsiusa; Križare pred Carigradom Claudea Lorraina u Orijentalnu povorku Jean-Baptiste Foresta; Portret muškarca Nicolas de Largilliere pripisao je Francois de Troyu.

Uz promjene legendi, na nekim smo portretima komparativnom metodom otkrili imena portretiranih. Stalni smo postav slikarstva osvježili s dvadesetak novih vrijednih slika iz fundusa: na primjer, renesansnom Madonom s djetetom i Sv. Katarinom Aleksandrijskom i kasnobaroknom Svadbom, djelima venecijanske škole, s Mrtvim Kristom lombardske škole 17. stoljeća. Stilsko je doba impresionizma obogaćeno s četiri djela Camillea Pissarroa i jednom skicom u ulju Maxa Liebermanna, koju je donator kupio od samog umjetnika. Pri izboru slika iz fundusa bili smo ograničeni i stanjem nekih umjetnina, koje nerestaurirane nismo mogli izložiti, te prostornim ograničenjima.

U pripremi su brojni izvorni znanstveni tekstovi s novim iznenađenjima, koji će zbirku slikarstva Muzeja Mimara revalorizirati kao značajan dio u umjetničkoj ponudi grada Zagreba i Hrvatske, bez nepotrebno napuhanih atribucija, koje nestručnjaci obično

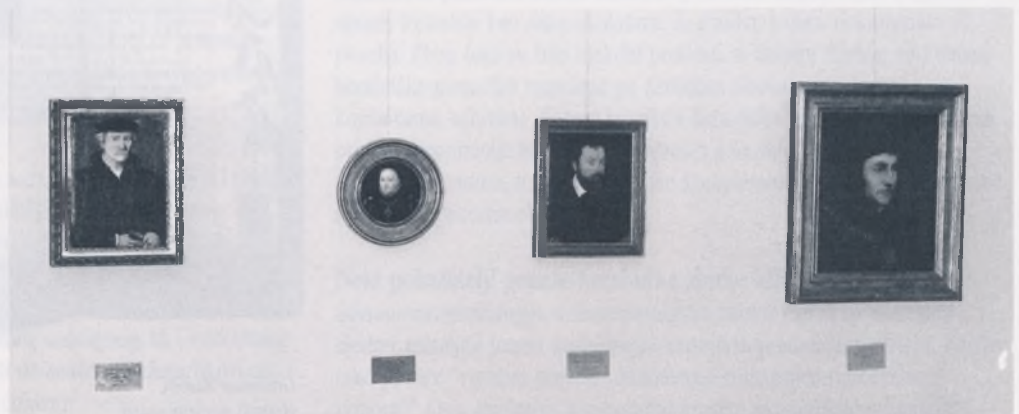
"čitaju" kao falsifikate. Nadam se da će izložba "Put svile", koja u rujnu stiže u Muzej Mimara iz Kine, biti prva u nizu izložaba neposredno vezanih uz pojedinačne zbirke kolekcija Ante Topića Mimare. Naša je zbirka u tolikoj mjeri složena da pruža velike mogućnosti komparativnih izložaba iz zemlje i svijeta, ali i izložaba iz fundusa muzeja, te nikako nije potrebno da se u zgradi na Rooseveltovu trgu izlažu umjetnine koje ne korespondiraju stalnom postavu. Uz tolike izložbene prostore u gradu Zagrebu, zgradu bivše gimnazije treba

posvetiti tzv. starim umjetninama u svezi sa stalnim postavom Muzeja Mimara, kako bi se opravdalo zanimanje javnosti za zagrebački "Louvre" i izbjeglo svaštstvo. Možda plastični konj u cvijeću pred ulazom u muzej najavljuje bolju budućnost.

Bilješke:

1. Muzej Zbirka umjetnina Ante i Wiltrud Topić Mimara otvoren je 17. srpnja 1987. na Rooseveltovu trgu 5 u Zagrebu. Muzej djeluje kao sastavni dio Muzejsko-galerijskog centra (Klovičevi dvori, Gradec, Lotrščak).
2. Ukratko Mimarin životni tijek prema sistematizaciji kolegice Margarite Šimat na izložbi u auli Muzeja Mimara u povodu Međunarodnog dana muzeja 1996. god.:
7. travnja 1898. - Ante Topić Mimara rođio se u Korišću u Dalmatinskoj zagori. Vrlo rano u zavičaju sabire čilime i prati Don Franu Bulića na obilascima antičke Salone i Dioklecijanove palače.
1917. - Ranjen kao austrougarski vojnik na bojištu kod Piave.
1918. - Nalazi se u Rimu kao demobilizirani i iz zarobljeništva otpušteni vojnik.
- 1918.-1924. - Uoči slikarstvo i vještinu restauriranja u atelijeru Antonija Mancinija u Rimu; ulazi u krugove slikara, restauratora, književnika, mecena; počinje kupovati, sabirati i trgovati umjetninama.
- 1927.-1953. - Živi u Parizu, Londonu, Amsterdamu, Berlinu - stalno boravište u Berlinu. U Berlinu prijateljuje s nizom istaknutih povjesničara umjetnosti: W. Bode, W. F. Volbach, M. J. Friedlander, Otto von Falke (direktor Berlinskih muzeja).
- 1940.-1945. - Za vrijeme II. svjetskog rata sklanja se s dijelom zbirke u Lorrach u Oberheinu.
1949. - Od siječnja radi kao član državne reparacione komisije u sabirnim centrima okupacijskih snaga (posebno u Central art Collecting Pointu u Munchenu u američkoj okupacijskoj zoni) na restituciji kulturnih i umjetničkih dobara koja su iznesena tijekom rata iz zemlje od čega je četiri pošiljke vlakom izaslanu u Beograd. Posjeduje antikvarijat "El Greco" na Unter den Linden u Berlinu.
- 1951.-1955. - Živi u Sao Paolu.
1955. - S dijelom zbirke, sklonjenim u Antwerpen, odlazi u Tanger.
1963. - Nastanjuje se u Salzburgu kupivši dvorac Neuhaus.
- 1963.-1973. - Živi na relaciji Tanger - Salzburg.
30. siječnja 1963. - Ante Topić Mimara prodaje Metropolitanu muzeju u New Yorku jedinstveni bjelokosni križ "King of the Confessors".
20. svibnja 1967. - Potvrdio je ugovor o darivanju umjetnina poslanih 1948. god. iz Praga u Zagreb Strossmayerovoj galeriji, a dijelom zadržanih u Beogradu.
- travanj 1969. - Otvorena izložba djela iz Zbirke Ante Topića Mimara u Strossmayerovoj galeriji starih majstora u Zagrebu.
6. listopada 1973. - Potpisan ugovor o donaciji više od 2600 predmeta između Ante Topića Mimare i SR Hrvatske, koji je 29. listopada 1986. dobio dodatak ugovora s novom darovnicom od 980 predmeta uz uvjet da se cjelokupna zbirka trajno smjesti i izloži u zgradi gimnazije na Rooseveltovu trgu u Zagrebu.
30. siječnja 1987. - Ante Topić Mimara preminuo u Zagrebu u 89. godini života.
3. Koncept i scenarij za prvi stalni postav na osnovu želja i zahtjeva donatora Ante Topića Mimara izadili su Tugomir Lukšić i Lada Ratković uz pomoć prof. dr. Wiltrud Topić Mersmann, a likovni postav: Mihajlo Kranjc, Tugomir Lukšić, Ivo Piteša, Lada Ratković, Matija Salaj i Berislav Šerbetić.

Njemački i francuski renesansni portreti 16. stoljeća
snimio: Vinko Soldan

Summary

One of the youngest and most certainly one of the most intriguing museums in Croatia, both for experts and for visitors, is the Mimara Museum.

Helena Zoričić

Paintings make up the greatest part of the permanent exhibition at the Museum. Because of the aggression against Croatia the permanent exhibition was opened for only four years, but in that time drew more than a million visitors. Some attributions and some objections raised in expert circles have, unfortunately, drawn attention away from the true value of the Collection. The curators at the Museum had been left with the task of carrying out long and tiring study of the paintings of old foreign masters in difficult financial circumstances that do not allow them to work abroad on similar materials. The specific problem of the systematic study of the Mimara Collection also lies in the fact that the origin of most of the paintings is unknown. The donator did not leave any information about where he bought the paintings and from whom, and this makes the study of the works of art all the more difficult, demanding contact with various auction houses, archives and similar data banks.

The Paintings Collection of the Mimara Museum contains 450 works of art, 250 of which have been included in the permanent renewed exhibition. With respect to style, the collection is mainly drawn from the European history of art, from the gothic period to impressionism. The exhibition rooms enable the presentation of large paintings. The permanent exhibit has been refreshed with some twenty new paintings from the holdings, but the selection was limited because of the condition of some works that need to be restored before they could be exhibited.

Numerous scholarly texts are being prepared with new surprises that will reappraise the collection of paintings at the Mimara Museum as a significant part of the art attractions of the city of Zagreb and of Croatia without the unnecessarily overblown attributions that are, as a rule, interpreted by people who are not experts as forgeries.

MUZEALNI ASPEKTI HERALDIČKE GRAĐE

(na primjeru Heraldičke zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja)

Dubravka Peić Čaldarović

Hrvatski povijesni muzej

Zbirka heraldike, osnovana tijekom 1970. godina, ubraja se među najmlađe zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja, iako su pojedini njezini predmeti među prvima dospjeli u muzejski fondus još polovicom 19. stoljeća. Kao jedna od najmanjih zbirki po broju primjeraka koje čuva, ona ujedno spada među najbolje obrađene i najviše publicirane od svih kolekcija ovoga muzeja, budući da su dosad objavljena čak dva izdanja njezina kataloga¹. Zanimljiva je, također, činjenica da je Zbirka primjer vrlo rijetke prakse organiziranja heraldičkih predmeta u zasebnu cjelinu te da je jedna od najvećih te vrste u nas, uzmemo li u obzir i arhivske kolekcije heraldike². Zbog toga, kao i zbog slabijeg interesa za ovu vrstu izvorne građe u stručnim krugovima historičara i muzealaca različitih specijalizacija (unatoč njezinoj trenutnoj popularnosti), ovom bismo joj prilikom željeli posvetiti naročitu pozornost. Na sljedećim ćemo stranicama, stoga, naznačiti osnovne momente povijesnog nastanka, kreiranja sadržaja i eventualnog daljnjeg razvoja heraldičke zbirke Hrvatskog povijesnog muzeja. Međutim, prije svega smatramo potrebnim objasniti koje su to specifične osobine "heraldičke muzealije" po kojima se ona razlikuje od ostalih muzejskih predmeta, a koje joj danas, kao i tijekom prošlosti, velikim dijelom određuju mjesto i značaj unutar cjelokupnog muzejskog fundusa.

Grbovnica Rudolfa,
Hrvatski povijesni muzej